

Egy kortárs Petőfi arcképeiről

Berecz Károly, a múlt század *Petőfivel* együtt indult író-szerkesztője, *Petőfi* barátjának, *Pákb Albert*nek későbbi szerkesztőtársa, *A régi „Fiatal Magyarország”* c., 1898-ban megjelent kis könyvében sok érdekes és kevésbé ismert személyes emlékezést ír le kortársairól: *Eötvös Józsefről*, *Vörösmartyról*, *Szemere Bertalantól*, *Lendvai Mártontól* és *Petőfiről*, valamint az egykori redakciók, jurátus- és író-kávéházak, vendéglők életéről.

Petőfiről szólva, egyebek között olyan adalékot jegyez fel „Az örült” c. költemény keletkezési körülményeiről, amiről még *Vojnovich Géza* 1921-ben megjelent, kiténő kommentált *Petőfi*-kiadványában sem olvashatunk: „Az örült című verséről beszélt – írja a könyvecske 11. lapján –, hogy e költeményt egyfolytában három éjjel álmolta, s ő csupán álmát írta le.” Nincs eléggé a köztudatban az az adata sem, hogy amikor a nemzeti áldozatkészség nagyarányú adakozással segítette a szabadságharc hadseregének felszerelését, *Petőfi*, kinek aranya és ezüstje nem volt, becses kis könyvtárát ajánlotta fel a haza oltárára.

A legfigyelemreméltóbb talán emlékezéseinek az a része, amelyben *Petőfi* egykorú arcképeiről s az egy időre eltűnt, majd a negyvenes években előkerült egyetlen fennmaradt hiteles „fényképéről” ír. Most, amikor a jubileum alkalmával a sajtóban és a különféle kiadványokban újra láthatjuk a régi *Petőfi*-ábrázolásokat, s közöttük az *Escher Károly* avatott kezével újjá varázsolt s a modern technika által közkinccsé tett dagerotípót, jó olvasni egy olyan kortárs hitelesítő szavait erről a csodálatos hatású fényképről, aki személyesen, jól ismerte *Petőfit*.

Íme az idézet:

„*Petőfi* arcképének három eredeti kiadását ismerem a negyvenes évekből. Egyiket sem mondhatom sikerültek. – Az első, melyet *Vahot Imre* adott ki, még leginkább megközelíti az élethűséget, tüskés haja, sovány arcza legalább el van találva, de egész alakjának merevsége mellett akár egy deliquenst látnál, kinek keze hátra van

kötte. *Pák*,¹ még kegyetlenebbül, akasztott emberhez hasonlította. – A második, mely összes költeményeivel jelent meg, csinos kép, spanyol szakál s kihajtott inggallérral, de tekintetének s arczvonásainak valódi kifejezése nélkül. A harmadik, mely kardosan, honvédruhában, idealizált fejjel, pláne göndör hajjal, harczias állásban ábrázolja, szép kép, daliás, hősi alak, de nem *Petőfi*. A később megjelent arczképek, kivéve *Orlai-Petricsét*: (!) „*Petőfi Debreczenben*”, az eddigieknek jó s rossz másolatai. *Orlai debreczeni Petőfi*-ében sok igaz kifejezés van, kivált az eredeti nagy olajfestmény, mely *Tóth Kálmán*

¹ Így, „plebejus” helyesírással írja *Pákb Albert* nevét, akárcsak később *Orlai Petricsét* is. (M. P.)

birtokában volt, eddigelé ismert arczképei közt alkalmasint a legsikerültebb.

Az arczkép, melyet nejének hátrahagyott holmia közt találtak, a negyvenes évek elején készült daguerrotyp – reám, megvallom, megdöbrentő hatást tön, mintha a nyomtalanul elünt a maga eredeti alakjában lépett volna élém. E bánatosan lehajtott fő szemlélésével, tekintetével, melyben egész lelke ki van fejezve, nem győztem betelni. Igen, ez ő, az az egyenes, férfias, magasan szárnyaló, az étellel kemény barczot vívott, de meg nem tört, költői lélek, mely csodaszép termékeivel az egész világot elárasztotta. Órákig el tudnám nézni e képet, mely e mythoszi alakot, a maga eredeti minőségében mintegy élém varázsolja; nincs ezen semmi bizelgő vonás, semmi idealizálás, de igaz, mint ő maga volt; az a tüskés haj, ügyetlenül álló ruha, de homlokán s szemében annak a kifejezésnek hü visszatükrözésével, mely az élő arczán költői géniusának harsány hirdetője volt.

Ez arczképet a „Magyarország és Nagyvilág” szerkesztője lapja számára lerajzoltatta s az meg is jelent, de éppen nem sikerült fametszetben. Kívánatos, hogy e kép után művészi kéz kísérelné meg *Petőfi* e leghívebb arczvonásának megörökítését.”

M. P.

WESSELÉNYI MIKLÓSNAK JOBBÁGYAI JAVÁRA TETT ALAPÍTVÁNYA

– Részlet az alapítólevélből, 1831. –

Parasztom hordozza helyettem a közterheket, mondhatom, helyettem, mert azokat hordozni, hogy a polgári társaság fennállhasson, kell valakinek, s ha az ő nyakán nem lenne, az én erősebb s a teher vitelre azért izmosabb vállamat nyomná. Nincs egy kalász búzám, egy szál szénám, melyre a pergelő nap heve az ő verejtékét ne szárasztotta volna. Néki kell az idő viszontagságaival küzdeni, ő tikkad nehéz munkába a forró nyár hevébe, s didereg a csattogó hidegtől száraz kenyere, s szigorú eledele mellett, a míg én hűs árnyékba henyélek, vagy a míg az általa vágott és hordott fával jól fűtött s az ő munkája után

szerzett pénzzel ékesített szobába vendégeskedhetem abból, a mit ő szántott, kapált, aratott. – Ha visszas hangokhoz gyakori hallás által még hozzá nem szokott fül hallaná e tárgyban legelőbb a természet s okosság tiszta szózatját, bizonytal elértené azt, hogy helyesebb lenne, ha a paraszt munkája által szerzett termésünkből mi fizetnénk neki dézmát, mintsem, hogy ők adják nekünk azon föld termésének tizedét, melynek használása bérét különben is drága áron már megfizették. De mindezek felett a parasztok birtoka, sorsa bizonytalan, az önkény vasvesseje suhog felettek, s hogy azzal nem sújtom őket, csak jó kedvem s indulatoktól, gyarlóságtól függhető tetszésem kezeskedik nekik; mert fájdalommal kell megvallani, a mit oly gyakori tapasztalás bizonyít, hogy országunkba gyenge paizs az, mely őket a törvény, földesurak, azok tisztjei önkényei ellen fedezi... Ezen tekintetekből indítatva – most még többet nem tehetvén – tészem alapító kötelezésemet...

(A szöveget dr. Szabad Györgynek a Wesselényi emlékülésen elhangzott korreferátuma kéziratából közöljük.)

A parasztság élete

– Részlet *B. Wesselényi Miklós* „Balitéletekrül” (1831.) c. munkájából

Vessünk egy tekintetet hazánkban a parasztság életére, s azon esetekből, melyeket tudok s imitt-amott is láttam, engedjétek barátaim, hadd fessek néktek egy képet. – Az egybetódult mezei munkakor, a héten által változó mostohaságát az időnek csak neki kell szenvednie: mert mintha a szép idő is a nemesség birtoka lenne, a hét egy pár szép napját ura barázdájában kell töltenie, s kegyesen meg van neki engedve, hogy a többinek esője között a maga szénáját gyűjtse, búzáját arassa. A hazai bambusszal – a mogyoróbottal – áll utána a vad durvaságáról híres, sőt dicsért udvari tiszt vagy hajdú; – a henyéségtől elfáradott földesúr unalmát ölni kimegy hosszú pipájával a dolgozóhoz: nincs elég rend kaszával! – „igen keveset arattak!” – haragra lobban bortól bevült vére, s pattog ostora az érette veritékező hátán

azon embertársainak, kiknek jórésze nálánál minden tekintetben többet ér, s kétségen kívül mindegyik a társadalomnak nálánál hasznosabb tagja. Az erős s kényszerített munkában elfáradott dolgozó, a mindent felejtető álom csendében testének új erőt, lelkének enyhítő nyugalmat nem nyer: az uraság birkáji s ménesi által megszorított határban künn kell éjjel marháit őriznie, hogy másnap erejük legyen az úri szolgálatra. Az őszi szél hideg süvöltéseiben sanyarúva kididergett hosszú éjjel után, által ázva, arra virrad fel, hogy a sérthetetlen allodiatura (nemesi birtok) sarjújából behajtották marhájit; a földesúr elé hurcoltatik, aki egy indigestio (rossz emésztés) következtében nyugtalan töltött éjele után igen komor kedvvel költ fel dunyháji közül; – „húzd ie az akasztófáralavó parasztját!” – így végzi sok cikornyás teremteték s ocsmány káromkodásokkal bő intésit. Hidegvérrel, pipadohány mellett vágatja 25-ig, párnát hozatván azalatt magának, hogy a tisztiház előtt lévő fapadon ülve, gyengéd úri teste ne fájjon.

Elmarad a paraszt, az időt úgyszólván lopva, termesztett gabonája művelésével vagy betakarításával. De letöltötte szolgálatját, s most már fordíthat vagy két napot öngazdaságára. Ekkor jön a vármegye hajdúja s hajtja útcsinálni, melytől vámot csak ő fizet, vagy amely tőle távol esvén, neki soha hasznára nem lesz, azért, hogy a mágnás s nemes oknélküli útjait gyorsabban tehesse, s a közelebbi városba egy-két órával hamarább érkezhessék dorbézolni, vagy otthon félbehagyott unalmát újra kezdeni. Hajtja a vármegyeházán dolgozni, melynek ő csak tönlőcéből részesülhet, – hogy a *nemes* vármegye fénye nevekedyék, s a Tekintetes magistratus nagyobb kényelemmel lakhassék. Végtere a kínos hét eltölt, a déleesti harang szombaton nyugalmat hirdetve kondul meg, ő is letörli homlokáról izzadtságát, s legalább egy nap élni akar.

Nemcsak a szolgálat terhe alatt nyög, nemcsak a bot kínozza a szegény földművelőt: nincs házi csendje, nincs személye s léte bizonyos bátorságban. Fajtalan földesura megszeplősíti leányát, elcsábítja feleségét; – ha útjában áll vagy magára haragitja – katonának fogatja; a bús anyának könnyei hijában hullanak. A gazdát a vármegye tisztjével cimborálva elüzi telkéről, kihajtja falujából, oda kell atyai lakhelyét, kedvesei sírját hagyni, s a munkás, addig magát jólbíró gazda vándorbotot veszen.

Ha pedig az üldözést s önkény súlyát tovább nem tűrhetvén, végtere panaszra fakad a paraszt, kihez folyamodik? csak ugyan nemeshez, az ő kínzója felekezetéhez. Egy varjú ritkán vájja ki a másiknak szemét. Mivel a földesúrnak jobb asztala, jobb bora, több pénze s tekintete van, mint az ellene panaszló parasztnak: neki van többnyire igaz-

sága. – De izzadj, tűrj, sóhajts, fáradozz, általam tisztelt mívese anyaföldünknek! Sanyarú a te elegeled: de nem keseríti azt átok; kemény a te nyoszolyád: de a nagyra vágyás kísértete nem lebeg felette; csendes lélekkel fogod be szemedet. Töröld le könnyeidet; a nemzet nemesb részének jobb érzésében derül hajnal. Az idő érik s eljő a kor, midőn törvény néked is emberi létedhez s érdemedhez méltó sorsot ad!

(Móricz Zsigmond nyomán: *Magvető*. A magyar irodalom élő könyve. Kelet Népe. Bp. 1940. 165–166. lap)